

BOOKA.

Knjiga **148**

KARL UVE KNAUSGOR
U LETO

Naslov originala

Karl Ove Knausgård

Om sommeren

© Karl Ove Knausgård and Forlaget Oktober
2016

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Cara Dušana 68

office@booka.in

www.booka.rs

IZVRŠNA UREDNICA

Sanja Bogičević

PREVOD S NORVEŠKOG

Radoš Kosović

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Booka

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Jakov Jakovljević

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2021.

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez
pismene saglasnosti izdavača.

KARL UVE KNAUSGOR
U LETO

Preveo Radoš Kosović

Sadržaj

JUN

Prskalice	11
Kesteni	15
Kratke pantalone	19
Mačke	23
Kampovi	27
Letnja noć	31
Letnje popodne	35
Inteligencija	37
Pena	41
Breze	43
Puževi	47
Ribizle	51
Letnja kiša	55
Slepi miševi	57
Čamac	61
Vuk	65
Suze	69
Mikseri	73
Dnevnik, jun	77

JUL

Travnjak	179
Kockice leda	183
Galebovi	187
Vinske mušice	191
Trešnja	195
Skušā	199
Ose	203
Moto-šou	207
Igrališta	211
Slepi miš	215
Roštilj	219
Sting	223
Kiprovina	227
Psi	231
Ještheadholmen	235
Komarci	239
Nesvestica	243
Džinov kotao	249
Dnevnik, jul	253

AVGUST

Odeća	309
Sladoleđ	313
So	319
Gliste	323
Ekelef	327
Bicikl	331
Harijet Baker	335
Cinizam	339
Šljive	343
Koža	347
Leptiri	351
Jaja	355
Punoća	359
Ujed ose	361
Cirkus	365
Ponavljanje	369
Lov na krabe	371
Bubamare	373

JUN

Prskalice

Ja sada posedujem svoju prskalicu, ali nikako to da mi uđe u glavu, ona je samo jedna od mnogih stvari koje sam nabavio kad smo kupili ovu kuću, pored kosilice, baštenskih makaza, grabulja i svega drugog za baštu. Iako sam bezbroj puta zašrafio baštensko crevo na slavinu u predsoblju letnje kuće, čuo kako voda prvo sikće pa šušti, i onda video kako se tanki mlazevi vode podižu u bašti, možda pet metara uvis, neretko blistajući na suncu, da bi potom blago krivudajući pali na jednu stranu, a onda se ponovo podigli pa pali na drugu, u tom pokretu koji mi je oduvek ličio na mahanje rukom, nikad to nisam povezao sa sobom i sa onim što je moje, kao da to što prskalice predstavlja ne predstavlja i mene, ili, drugim rečima, kao da život koji ovde vodim nije moj, već je samo nešto u čemu se slučajno nalazim u ovom trenutku. Možda deluje krajnje nategnuto što izvlačim tako veliki zaključak iz nečeg tako malog kao što je rupičast metalan cilindar iz kojeg izlazi voda, ali među stvarima koje pamtim iz svih leta mog detinjstva prskalice se izdvaja kao amblem, predmet koji u mom sećanju sakuplja najviše raspoloženja i događaja, i budi

najviše asocijacija. Sve kuće u naselju imale su prskalice, i sve su bile istog tipa, pa se taj svetlucavi luk tananih mlazeva vode mogao videti svuda u sunčanim danima leta. Najčešće nije bilo nikoga na travnjacima dok su se lukovi podizali, pa se činilo da žive svoj život, poput nekakvih velikih pitomih vodenih bića. Voda je gotovo nečujno padala na travu, zasipajući je lako i nežno, taj zvuk je lako moglo da zagluši brujanje creva ili česme ako se ne zavrne dobro, ali ponekad se pojačavao u šuštanje ili čak pucketanje ako je prskalica stajala tako da voda pada po lišću žbunova ili drveća. Ti zvuci, koji su se naizgled metodično i strpljivo podizali i padali, kao u nekakvom brižljivom radu, i koji su takođe doprinosili utisku da je luk vode nezavisno biće, ponekad su se čuli po ceo dan, do večeri, neometani poslovima ukućana, a ponekad i celu noć, mada se to retko dešavalo, zalivanje po mraku se iz nekog razloga smatralo neprikladnim. U našoj kući je moj otac raspolagao prskalicom, ne sećam se da sam ikada video majku kako je namešta i uključuje ili isključuje, mada ne znam zašto je tako bilo. Slavina se nalazila u vešernici u podrumu, i crevo je izlazilo u baštu kroz četvrtast podrumski prozorčić, koji se unutra nalazio visoko, tik pod tavanicom, dok je napolju bio skroz dole, tik nad zemljom. Prozor nije mogao da se zatvori dok je tata zalivao, što je u meni budilo blagu nelagodu, ali me je različita visina prozora unutra i spolja očaravala i privlačila. Taj luk vode i sve u vezi s njim, i vizuelno i auditivno, i njegova korisnost za baštu, bilo je nešto bezuslovno dobro. To što ja sada lično raspolazem jednom prskalicom, i sam je uključujem, isključujem i nameštam, trebalo bi, dakle da mi nešto znači, ako ne mnogo, onda makar malo, pošto je

život koji sam nekada samo posmatrao – život odraslih muškaraca i žena – sada postao moj, nešto što više ne posmatram spolja, već ispunjavam iznutra. Ali nije tako, uključivanje prskalice ne raduje me nimalo više od mazanja hleba ili izuvanja kad uđem. Sada dečji svet posmatram spolja, a ima li bolje slike te životne asimetrije od podrumskog prozorčića, koji se ujedno nalazi i tik do tavanice i tik do zemlje?

Kesteni

Imamo kesten u bašti, stoji u uglu između dve kuće i visok je preko dvadeset metara, možda i dvadeset pet. Najduže grane protežu se desetak metara u širinu, i među prvim stvarima koje sam učinio kad smo se doselili bilo je da posečem one najniže, pošto su se neke od njih delimično isprečile na stazi između kuća, dok su druge izrasle preko krova i naslanjale se na njega. Ali iako je kesten toliko velik – izdaleka se samo on vidi, krovovi kuća ne – i iako sam se peo na njega i sekao mu grane, nikada nisam posebno obratio pažnju na njega, nikada nisam razmišljao o njemu. Kao da ne postoji. Sada mi je nepojmljivo da sam pet godina živeo pored tolikog bića a da ga nisam ni primećivao. Kakav je to fenomen, da čovek vidi a ne vidi? Verovatno je tako kad se određeni prizor ni za šta ne vezuje. Ali za šta se prizori koje vidimo uopšte vezuju? Kažemo da iz nečega izvlačimo smisao, kao da ga dobijamo od nečega, ali mislim da je zapravo obrnuto, mi smisao dajemo onome što vidimo. A tom kestenu, koji sad gledam dok ovo pišem, nisam ja davao smisao. Drvo je bilo tu, i znao sam da je tu, naravno da se nisam sudarao s njim prolazeći

između kuća, ali nije imalo nikakvo značenje za mene, pa samim tim ni realno postojanje.

Promena se desila kad sam se ovog proleća i leta bavio slikama Edvarda Munka. Gledao sam sve njegove slike, mnogo puta, i dobro se upoznao s većinom. Naslikao je nekoliko kestena, i posebno me je jedna od tih slika privukla. Predstavlja drvo kestena u gradskoj ulici i naslikana je gotovo impresionistički, u smislu da se sve površine ukazuju kao boje pre nego čvrsti objekti, za oko su pre nego za ruku, za trenutak pre nego za večnost. Kesten je u cvatu, i beli cvetovi su naslikani poput stubića u zelenilu, gde sijaju poput svetiljki. Kad sad kroz prozor pogledam naš kesten, njegovi cvetovi nimalo ne liče na Munkove – ne izgledaju kao uspravne crte, već kao čupave kuglice nanizane u četiri ili pet spratova, i nisu krečnobeli, već imaju nijanse bež i smeđe. No ipak sam, kad je drvo počelo da cveta krajem maja, upravo zbog Munkove slike pojmio da je to kesten. Isto je bilo sa stablima drvoreda duž trotoara ulice koja vodi u centar Istada, one što se proteže uporedo sa železničkom prugom kraj luke u kojoj caruju ogromni trajekti za Poljsku i Bornholm. To su kesteni, pomislio sam kad su procvetali. Ali nije samo ime donelo promenu, nije stvar u tome što sam odjednom mogao da kažem da su to kesteni, dok ranije nisam – jer mogao sam, sve vreme sam znao koje je to drveće – stvar je u nečemu drugom, kestenje je zauzelo prisno mesto u mojoj svesti. I rekao bih da zapravo na tu prisnost mislimo kad govorimo o autentičnom. Jer prisnost radikalno ukida daljinu, koja je presudna u svim teorijama otuđenja iz prethodnog veka, i još živa u našoj čežnji za opipljivim, koje smatramo bližim stvarnosti. Nije stvar

u suprotnosti modernizma i antimodernizma, progresa i regresije, već u posledicama ravnoteže između prisnog i ne-prisnog, pitanju gde ćemo staviti težište, što pak zavisi od toga šta nam je potrebno i šta hoćemo od života. Želimo li da primimo kesten, želimo li da mu damo prostor u nama, želimo li da osetimo njegovo prisustvo svaki put kad prođemo pored njega, njegovo osobeno mesto u stvarnosti? Kesten ne artikuliše i ne izražava ništa drugo do sebe. A da li smo i mi takvi, da li ni mi ne artikulišemo i ne izražavamo ništa drugo do sebe? Određeno prisustvo na određenom mestu u određeno vreme? Sve mi se više čini da je tako, da su misli samo nešto što struji kroz mene, da su osećanja samo nešto što struji kroz mene, da bih mogao biti i neko drugi, da nije bitno ko sam, već samo da jesam, i da isto važi za kesten koji stoji izvan prozora upravo sada, tiho se uzdižući usred svog kovitlaca zelenog lišća i belih cvetova.

Kratke pantalone

Danas nosim kratke pantalone, mahovinasto su zelene i sežu mi do kolena, i, mada su na vrućini udobnije od običnih pantalona, ima i nečeg neprijatnog u vezi s njima, kao da me čine manjim, kao da sam prestar za njih. I sam pojam kratkih pantalona infantilna je u svojoj prostoju opisnosti, kao nešto što bi dete moglo smisliti, kao duge gaće, flašica za mleko, lopatica za pesak. Ako umesto toga napišem da danas nosim šorts, to deluje malo manje detinjasto, i ako dodam da je maslinastozelen, više ne zvuči kao da nosim odeću desetogodišnjaka, već pre odeću mladića u ranim dvadesetim koji je krenuo na muzički festival. Sredinom devedesetih sam pročitao roman koji je ostavio snažan utisak na mene i koji je dao oblik izvesnim, dotad neodređenim strujanjima i poljima u meni. Bilo je to *Dete u vremenu* britanskog pisca Ijana Makjuana. Glavni deo priče bavi se najvećim strahom od svih, nestankom deteta, ali u mene se urezao jedan od paralelnih tokova u knjizi, u kojem se radi o regresiji i infantilnosti – muškarac, član parlamenta, koliko se sećam, vraća se u detinjstvo, nosi kratke pantalone i počinje da se penje na drveće, pravi

kućice na njemu, igra se kao kad je bio mali. To mi je bilo groteskno, jer je takav pad lišen svakog dostojanstva, u sasvim drugoj meri i na sasvim drugi način nego pad u alkoholizam ili narkomaniju. A ujedno me je i privukao, jer me je sve u vezi s detinjstvom ispunjavalo nostalgijom – miris snega koji se topi i prizor belih zaleđenih ivica smetova s kojih voda kapa po putu pod maglovitim nebom, na primer, ponekad su u meni raspirivali čežnju za povratkom u vreme kad sam sve to doživeo kao dete, toliko snažnu da je bolela – kao i željom da se neko stara o meni kao tada. Ne direktno, nisam to artikulisao sve dok nisam pročitao Makjuanov roman, i dok se svi ti mutni, nespoznati osećaji nisu slili u njegov kalup, kada sam ih sagledao spolja, kao nešto u svetu. Ali jasno sam video i grotesknost toga. Odrasla osoba koja hoće da bude dete još je grotesknija od stare osobe koja hoće da bude mlada, i tu spoznaju sam upotrebio u svom prvom romanu, u kojem se čežnja za detinjstvom pretvara u čežnju za detetom – sećao sam se snažnih osećanja koja su prve zaljubljenosti budile u meni u osnovnoj školi, pa sam pustio protagonistu da uđe u to, i zaljubi se u dete. Sada mi te čežnje i ta osećanja deluju čudno i, kad sam jutros navukao kratke pantalone, jer se činilo da nam predstoji još jedan topao dan, osetio sam blagu odbojnost prema tome, prema poricanju života osvrtnjem ka prošlosti, i morao sam sebi da kažem da je to samo odevni predmet koji potkolenice ostavlja otkrivene. Ali iako je nostalgija prošla, ili oslabila do neprepoznatljivosti, znam da ima i drugih takvih nesvesnih strujanja i šablona u meni – ce-log odraslog života sam, na primer, stvarao odnose koji liče na one iz mog detinjstva, te je voljena osoba uvek

zauzimala nekadašnji položaj mog oca, nekog koga hoću da umilostivim, koga hoću da zadovoljim, ko me plaši i može da me omađija – a odrastanje je možda pre svega oslobađanje od takvih šablona, tako što ih čovek uvidi i prizna, kako bi mogao da živi u skladu sa onim što jeste ili hoće da bude, umesto u skladu sa onim što je bio ili hteo da bude. Korist od održavanja starih šablona je u tome što oni pružaju osećaj sigurnosti, koliko god da su bolni ili destruktivni. Sloboda je nesigurna, u slobodi se bilo šta može desiti, i jedan je od paradoksa života, makar mog života, što meni sada, kad sam se približio otvorenom i slobodnom, ništa od toga više ne treba, samo sam u prvom delu života, do četrdesete, kada su sve mogućnosti ležale preda mnom, mogao izvući nekakvu korist i radost od toga. Jer šta će sredovečnom muškarcu u kratkim pantalonama sloboda?

Mačke

Juče po podne sam zatekao zečju glavu na travnjaku pod kestenom. Oči su bile iskopane i lice unakaženo, pa sam samo po dugim ušima shvatio da je to glava zeca. Mačka ga je ulovila, bio joj je to drugi zec u dva dana, i nije menjala *modus operandi*, opet otkinuta glava ostavljena u bašti, krvavog krzna i bez očiju. Dok pišem ovo, mačka sedi na simsu i gleda u kuću, čekajući da neko unutra ustane, primeti je i pusti unutra. To je sibirski šumska mačka, duge sivocrne dlake i čupavog repa, žena od koje smo je kupili nazvala ju je Amaga, i zadržala je to ime. Amaga voli da spava u šupljim stvarima, što tešnjim to boljim, čini se, u sanducima, kutijama, koferima, dečjim prikolicama, ali ponekad legne i na sims, stepenik, krevet, sofu ili stolicu. U našoj kući je kao podstanar, dolazi i odlazi kad hoće, jede na posebnom mestu, spava po ceo dan, nema je po celu noć. Ponekad dođu njene poznanice, vidim ih kako sede na travnjaku čekajući da ona izađe. U opisu naravi te rase može se pročitati da su osjetljive i snalažljive, i, mada je krajnje antropomorfiziran, ipak se taj opis slaže sa onim što vidim u njoj. Imali smo nekoliko mačaka u

mom detinjstvu i svaka je imala svoju narav, od oprezne i nežne Sofi, sive dugodlake norveške šumske mačke, preko njene ćerke Mefisto, takođe dugodlake, sasvim crne, elegantnije i slobodnije od majke, do njenog sina Lasea, naglog, divljeg i upadljivo glupljeg od svojih predaka. On bi počeo da prede čim ga čovek pogleda, nikada nije naučio da koristi posip i voleo je da se mazi. Maženje je očigledno bilo vrhunac njegovog života, trudio se da ga pretvori u orgiju telesnog kontakta, gurkao je njuškom, šape su mu se podizale i spuštale izvučenih kandži, izvrtao se na leđa, širio noge, trljao se o sve o šta je mogao da se trlja. Lase nije imao trunku dostojanstva ili integriteta, i, kad je počeo da tera Mefisto i preuzima kuću, završio je kod veterinara i tamo se susreo sa svojom sudbinom. Amaga je Laseova suprotnost, njen integritet je neprikosnoven, a ako je oprezna kao Sofi, ni izdaleka nije toliko nežna. Ima izvesnu oštrinu u naravi, vidljivu čak i kad se opusti, jer, iako prede i zatvori oči dok se mazi, oprez je nikada ne napušta sasvim. Svakog trena može da se okrene, ustane, skoči na pod i ode svojim putem. Kad smo pre dve godine uzeli psa, odmah ga je napala, ogrebala ga je tik kraj oka, krv mu je pocurila, i otad je se strašno plašio, ona je bila glavna. Za devojčicu koju smo dobili godinu dana ranije isprva nije marila, ali kad je devojčica naučila da hoda i kada bi se zateturala za njom, Amaga bi se priljubila uz pod poput kornjače i pobegla, kao što uvek čini kad misli da je u opasnosti. Mača, mača!, povikala bi devojčica – bio je to njen naziv za mačku, što mi je uvek davalo šlagvort da je upozorim „ko se mača laća...” – a onda bi pokušala da je uhvati za rep. To joj obično nije polazilo za rukom, Amaga je bila mnogo brža i samo bi

šmugnula, osim kad spava, i, ako tad ne bismo reagovali na vreme, Amaga bi frknula na devojčicu, a ako je to ne otera, ogrebala bi je. To se desilo dvaput, pa je devojčica naučila da poštuje „maču“, više je ne gađa stvarima i ne vuče je za rep, ali hoće da je mazi, što joj mačka dozvoljava, mada mislim da ne izvlači ništa iz toga, jer samo napeto leži budnog pogleda dok dečja ručica prelazi po mekom i često umršenom krznu. Ta njena samokontrola zadivljuje, s obzirom na klanje, krvoločnost i kopanje očiju, na koje je instinkt često nagoni. Da, živeći s mačkama, počeo sam da se pitam šta je zapravo instinkt. Ranije sam mislio da je to neka vrsta automatskog delanja, nešto unapred programirano i za životinje nezabavljivo, pored to malo misli i osećanja koje imaju, te da je pripitomljavanje samo usađivanje novog sistema, jednako automatskog, koji potiskuje instinkt ili ga navodi u drugom smeru. Mislio sam da je instinkt snažniji kod velikih grabljivica, kao što su lavovi i tigrovi, koji stoga lakše mogu da probiju zid stvoren pripitomljavanjem, te bez najave nasrnu na onog ko ih je pripitomio, ko ih je hranio i negovao, i rastrgnu ga. Možemo to nazvati instinktom, možemo to nazvati prirodom, možemo to nazvati istinskim bićem životinje. Ali kad vidim lava ili tigra u zoološkom vrtu, nikada nemam utisak da njima upravlja to što mi nazivamo instinktom, da su u vlasti svojih nagona, zatvoreni u ograničen broj mogućih reakcija. Pre mi se čini da rade šta hoće, da nikad ne procenjuju i ne prosuđuju neki postupak, već samo delaju. Da presudna razlika između nas i njih nije u tome što mi mislimo a oni ne misle, već u tome što mi imamo moral a oni nemaju. Siguran sam da nas Amaga poima, da zna ko smo, šest članova porodice koji žive u njenoj

kući. Takođe sam siguran da nas vidi kao nekakve velike priglupе mačke, tromog tela i uma, i, ako otvoreno ne misli da je bolja od nas, siguran sam da to oseća, celim bićem.

Kampovi

Kamp je ograničen prostor predviđen za noćenje, najčešće izvan gradova i manjih mesta, neretko u blizini plaža i drugih oblasti za rekreaciju, gde putnici mogu da prenoće u svojim šatorima ili vozilima ako plate. Izuzev tog malog polja od nekoliko kvadratnih metara, koje vlasnicima šatora ili vozila stoji na raspolaganju onoliko dugo koliko su ga zakupili, kamp pruža i određene zajedničke objekte, kao što su toaleti, tuševi, mala prodavnica s najnužnijim potrepštinama, često i igralište za decu i, ako je dobro opremljen, bazen za plivanje. Kamp je srodan hotelu, gde putnici takođe mogu da prenoće, ali, dok hotel podrazumeva da čovek napusti ono što je njegovo i izvestan broj sati živi u nepoznatom prostoru, u kojem su dotad bile stotine ili hiljade drugih, koji su se svi prilagođavali uslovima u ta četiri zida, na određeno vreme omeđeni njihovom stranošću, kamp izlazi u susret putnicima i njihovoj samostalnosti, dopuštajući im da postave sopstveno borište, i time im pruža mogućnost da uspostave zonu poznatog i domaćeg usred stranog. Čovek bi pomislio da se ta mogućnost za samostalnost smatra boljom od

nesamostalnosti u hotelu, da bismo mi u našem takozvanom individualističkom dobu više cenili slobodu kampa nego neslobodu hotela, ali nije tako, status kampa je veoma nizak, i poslednjih decenija je samo padao. Razlog tome je prosta, ali prikrivena, ili možda čak prikrivana činjenica: novac i sloboda su oprečni pojmovi. Status kampa je padao sve niže uporedo s rastom liberalnog kapitalizma i privatizacije, jer novac uspostavlja razlike između stvari, stepenuje i omeđava, u sistemu koji zatvara svet, i koji izopštava ono što ne može imati cenu, te obezvređuje sve što je otvoreno i neposredno. Sloboda lugalice, čoveka koji ide kud hoće i spava gde ga noć zadesi, sada postoji samo u vidu beskućnika, koji je na samom dnu društvene lestvice, a vožnja od mesta do mesta, sa svojim boravištem i svojom hranom, što na izvestan način otvara svet i podseća na slobodu lugalice, takođe se ne smatra poželjnom. Samo se treba setiti Roma i njihovog statusa u društvu. Dakle, postoji skala, od beskućnika koji spava na klupama i po haustorima, u parkovima i šumama nadomak grada, do čoveka koji živi u ogromnom stanu ili kući, iza alarma i portira na ulazu. Zato je nezamislivo da jedan Čel Inge Reke, koji potiče iz radničke klase, ali trenutno spada u najbogatije ljude u zemlji, ode na kampovanje, iako je to verovatno radio s porodicom kad je bio mali, pa u tom slučaju poznaje miris orošenog šatorskog platna uveče, i ugodan ali uzbuđljiv osećaj koji čoveka ispunjava dok tone u san uz tihe glasove muškaraca i žena koji sede na stolicama ispred okolnih šatora i ćaskaju u ranoj letnjem sumraku. I radost putovanja, jer sutradan se šator spušta, prtljag se vraća u kola i vozi se dalje do sledećeg kampa, gde čoveka može dočekati bilo šta:

imaju li bazen? Prodaju li sladoled na točenje? Hoće li tamo biti vršnjaka? Hoće li biti trampolina? Da li je pored mora, ima li peščane plaže? Da li je kraj reke, da li kraj šume, u podnožju planine, kraj livade kojom šetaju mrgodni volovi? Još pamtim uzbuđenje iz kamperskih tura mog detinjstva, sedamdesetih, kada je kampovanje bilo najrasprostranjeniji oblik odmora i kad je svuda bilo nakrcanih automobila parkiranih duž puteva, pored postavljenih kamperskih stolova i rashladnih torbi, u vremenu kad još nije bilo sramotno jesti svoju hranu (koja je u istom odnosu prema restoranu kao i šator prema hotelu) iz prostog razloga što su ljudi imali manje para. Kampovi još postoje, ali, pošto ljudi sada imaju više novca, desila se jedina logična stvar: pokretni šatori i vozila postajali su sve nepokretniji, oko njih su nicali bašte, punili su se ugodnostima i ukrasima, televizorima i kompjuterima, frižiderima i mašinama za sušenje veša, s vremenom sve više nalik na obične stanove, u koje su se sad sasvim pretvorili, pa su kampovi sad mesta na kojima ljudi žive po pola godine, omeđeni, zatvoreni i nespokojni, i jedino što podseća na putovanje i pokretnost jesu točkovi ogromnih vozila, koji više ne donose slobodu, već su samo simbol slobode. Takvi kampovi oličavaju neku vrstu okoštale čežnje, pozu pesnika koji sedi u svojoj kuli i piše o prostranstvu i slobodi.